

Надія Руско, Софія Відливана

Розвиток релігійного туризму на Івано-Франківщині

Sofia Vidlyvana, Nadia Rusko

The development of religious tourism in Ivano-Frankivsk

The essence of excursion activities, their role, place and importance for the development of the religious tourism in Ivano-Frankivsk district are analyzed in the article. The essence, aim and main peculiarities of planning and making religious tours, functions of excursion and their characteristics, factors of religious themes, the rules of conduct for the excursionists during a religious excursion are studied. The religious objects of Ivano-Frankivsk district that are the most frequently visited by tourists, their history and places of interest are viewed.

Keywords: excursion, sightseeing activities, religious tourism, religious route, tourism, public administration, pilgrim tourism, excursions and educational tourism, scientific, religious tourism, historical and cultural heritage

Проаналізовано сутність екскурсійної діяльності, її роль, місце та значення для розвитку релігійного туризму в Івано-Франківській області, розглянуто сутність, мету та основні особливості підготовки та проведення релігійних екскурсій, фактори релігійної тематики, правила поведінки екскурсантів під час проведення релігійної екскурсії; вивчено релігійні об'єкти Івано-Франківської області, які найчастіше відвідують туристами, їхню історію та визначні пам'ятки.

Ключові слова: екскурсія, екскурсійна діяльність, релігійний туризм, релігійний маршрут, туризм, державне управління, паломницький туризм, екскурсійно-пізнавальний туризм, науково-релігійний туризм, історико-культурна спадщина

Івано-Франківська область має надзвичайно велику історико-культурну спадщину та багата на туристично-рекреаційні ресурси. Враховуючи ці показники, вона входить до п'ятірки найпривабливіших туристичних центрів України. Івано-Франківська область є перспективним туристичним регіоном країни. Івано-Франківщина багата на унікальні ресурси, неповторні краєвиди, самобутню культуру населення та багатотисячлітні традиції. Туристів приваблює історико-культурна і духовна спадщина краю, цілющі джерела, мальовничі ландшафти. Оскільки Прикарпаття володіє великою кількістю сакральних об'єктів (храмів і храмових комплексів, монастирів) та мешканці регіону є надзвичайно релігійними, задоволення духовних потреб жителів місцевості та збереження сакральних пам'яток є важливим завданням кожного українця. Також територію часто відвідують іноземні туристи, що, у свою чергу, популяризує архітектурні пам'ятки області.

На сьогоднішній день екскурсійна діяльність розвивається тут досить стрімкими темпами, що викликає необхідність визначити роль та місце екскурсії як

ефективного засобу індивідуального й колективного вдосконалення особистості у розвитку релігійного туризму Івано-Франківської області.

Метою дослідження є оцінка об'єктів церковної історико-культурної спадщини для розвитку туристичної діяльності в Івано-Франківській області.

Той факт, що Івано-Франківська область володіє невичерпними релігійними ресурсами, дає підставу стверджувати, що саме екскурсії релігійної тематики можуть стати активним і змістовним засобом гармонізації особистості та її духовного зростання. Вони є джерелом нової інформації, нових вражень та відчуттів, тому багато науковців займалися цими питаннями, серед яких можна виділити таких, як Т. Дьорова¹, О. Дуткіна², А. Ковальчук³, В. Кифяк⁴, Б. Біржаков⁵ досліджували особливості організації релігійних екскурсій та їх специфіку. О. Дуткіна виділяє релігійне паломництво і вважає його перспективним видом туризму⁶. У своєму дослідженні А. Ковальчук розрізняє паломництво і релігійний туризм. Паломництво – це подорож до релігійного об'єкта як рекреаційного ресурсу, що може сприяти духовному оздоровленню, пізнавальній діяльності і насиченості туристичними враженнями подорожнього. Релігійний туризм – подорож досить тривала (понад 24 години), без оплачуваної діяльності із зобов'язанням залишити країну або місце перебування у зазначений термін і повернутися до місця свого постійного проживання; подорож до релігійного об'єкта не лише як до атрактивно-рекреаційного явища, що несе значну культурно-пізнавальну інформацію, а подорож з метою поклоніння святості релігійного об'єкта, що є одним із виявів віри такого подорожнього у догмати своєї релігії, свідченням його належності до певної релігії чи конфесії⁷. Вчений В. Ф. Кифяк стверджує, що релігійний туризм – подорож, яка має на меті виконання релігійних процедур, місій, відвідування святих місць та ін.⁸ Натомість, М. Біржаков розрізняє паломницький і релігійний туризм. Паломництво – ходіння або подорож до святих місць з чітко визначеною метою. Паломницькі тури, на відміну від релігійно-пізнавальних чи культурно-історичних, мають певний зумовлений вірою зміст здійснення обряду, а не лише пізнавальні цілі⁹. Значно скорочений розважальний розділ програми, хоча оздоровчий і пізнавальний відпочинок дозволено. Релігійний туризм, зазначає М. Мальська це – подорожі, які мають на меті які-небудь релігійні процедури, місії. Можна виокремити такі види поїздок: паломництво, тобто відвідування святих місць, щоб вклонитися церковним реліквіям, святиням і взяти участь у відправленні релігійних обрядів; екскурсійний туризм релігійної тематики (пізнавальні поїздки) – щоб ознайомитися з релігійними пам'ятками, історією релігії та релігійною культурою; науковий туризм з релігієзнавчими цілями – поїздки науковців, які вивчають різні релігії¹⁰. Науковець І. Мінич виділяє релігійний туризм, представлений паломництвом (відвідання святих місць для поклоніння

реліквіям), пізнавальні подорожі (знайомство з релігійними пам'ятками, історією релігії, культурою релігії), наукові поїздки (поїздки богословів, істориків, що займаються питаннями релігії)¹¹. Т. Божук виокремлює лише паломництво і релігійний (чи сакральний) туризм. Обґрунтовує відмінності між ними на основі таких критеріїв: сприйняття об'єкта, мета, мотивація (потреба), місія (спонукальний мотив), світогляд людини, туристичний продукт, організаційні моменти при створенні туру, приуроченість до подій, тривалість подорожі, форма одягу, норми поведінки¹².

А. Кузишин¹³ класифікує релігійно-паломницький туризм на:

– індивідуальний, сімейний або груповий, з урахуванням кількості учасників і сімейного стану;

– одноденний, короткотривалий (2–3 дні), тривалий (до 15 днів) і довготривалий (понад 15 днів), зауважуючи тривалість подорожі.

На нашу думку, паломництво – це подорож до святих місць з метою задоволення духовних потреб. Основна мета паломництва та те, що приваблює туриста є краса храмів, а також бажання оздоровитися цілющою водою та прикластися до ікон.

На сьогодняшньому етапі розвитку релігійного туризму особливого значення набувають дослідження історії і культури етноконфесійних груп, які населяють територію Івано-Франківської області. У системі релігійного туризму є спільні риси з культурним туризмом, що є особливим зацікавленням для іноземних туристів.

За кількістю пам'яток архітектури і містобудування Івано-Франківська область займає третє місце в Україні. На даний час в області під охороною держави нараховується з найдавніших часів (XII ст.) і до XX ст. 1423 пам'ятки архітектури, з них 513 культових споруд – 482 церкви (127 мурованих і 335 дерев'яних), 24 костели та 7 синагог, в т.ч. 87 пам'яток національного значення, переважна більшість яких – це пам'ятки дерев'яної і мурованої архітектури, та пам'ятки житлового і громадського будівництва, зосередженого, в основному, в історичних містах¹⁴.

Івано-Франківщина – багатонаціональний та багатоконфесійний край. Сьогодні в області проживають представники 80 національностей, об'єднаних в 20 конфесій та понад 1600 релігійних громад. Майже в кожному населеному пункті мирно співіснують різні конфесії: греко-католицькі, православні, римокатолицькі, протестантські, які є найчисельнішими громадами. Крім традиційних течій діють малочислені релігійні громади, загалом в області нараховується понад 1310 культових споруд¹⁵.

Пам'ятниками архітектури і містобудування, важливими об'єктами релігійного туризму регіону є монастирські комплекси. Вони є характерними культо-

вими спорудами греко-католицької, православної і римо-католицьких церков. Монастирі завжди були центрами туризму і краєзнавства. Найвідомішими з них є Домініканський монастир (1742–1762 рр., смт Богородчани); Манявський скит (1606 р., с. Манява Богородчанського району, чоловічий, православний); Гошівський монастир (1570 р., Долинський район, чоловічий, греко-католицький); Студинський монастир (1938 р., м. Яремче), монастир святого Архистратига Михаїла у с. Підмихайля Калуського р-ну Івано-Франківської області (чоловічий, православний, 2010 р.).

Найціннішими пам'ятками сакрального мистецтва є:

Богородчанський район, с. Росільна (церква Апостолів Петра і Павла (кінець XIX ст. та храм Архистратига Михаїла (1848 р.);

Галицький район, с. Крилос (Успенська церква (XVI ст.), с. Шевченкове (Церква Святого Пантелеймона (1194 р.) – єдиний в Україні практично повністю уцілілий храм Галицького князівства; Долинський район – с. Гошів (церква Святого Преображення (1842 р.);

м. Івано-Франківськ – Вірменський костел (1762 р.), Колегіальний костел Діви Марії (1703 р.), Собор Святого Воскресіння (1763 р.);

м. Рогатин – оборонний костел Святого Миколи (XV ст.)¹⁶.

Костели, в основному, барочного стилю і відзначаються монументальністю і величністю. Найвизначнішими з них є костел кармелітів (1624 р.) у с. Більшівцях Галицького району, парафіяльний костел (1703 р.) та костел єзуїтів (1763 р.) на майдані Шептицького в м. Івано-Франківську, костел (1760 р.) в місті Городенці та костел бернардинців (1735 р.) в смт Гвіздець Коломийського району та ін.

Окремий інтерес представляють дерев'яні храми – справжні шедеври української архітектури та народного будівництва. Досвід включення таких споруд, що представляють бойківський та гуцульський типи церковної архітектури, у туристичну інфраструктуру області збагачує її зміст та гармонійно доповнює інші види туристичної діяльності.

Івано-Франківська область володіє значними пам'ятками дерев'яної народної архітектури, які є найціннішою сторінкою народного мистецтва і найбільшою мірою здатні репрезентувати край у всій своєрідності та складності. Пам'ятки дерев'яного будівництва є найбільш вразливою частиною національної культурної спадщини. Надзвичайно гостро проблема збереження та ефективного використання культурних пам'яток у регіоні. Вони гинуть від води, вогню, а найбільше під людської недбалості й безкультур'я. Майже кожного року в області зникає унікальний дерев'яний храм.

Під державною охороною перебуває 335 дерев'яних церков краю, а саме: м. Рогатин – церква Святого Духа (1598 р.); м. Яремче – церкви Івана Милостивого (XVIII ст.) та Архистратига Михаїла (XIX ст.); с. Микуличин – Троїцька

церква (1868 р.); смт Ворохта – храм Різдва Богородиці (1615 р.); смт. Верховина – Анно-Зачатівська церква (1872 р.); м. Косів – Василіївська церква та ін.¹⁷.

Дерев'яні церкви збудовані народними майстрами без жодного гвіздка у специфічних архітектурних стилях, притаманних лише певній місцевості: бойківському, гуцульському, лемківському, стилі бароко та готичному.

Важливим джерелом релігійного туризму є чудотворні ікони, оскільки багато людей шукають зцілення від різних хвороб, вирішення життєвих проблем.

До найвідоміших чудотворних ікон Івано-Франківщини відносять:

- Гошівську чудотворну ікону Божої Матері (м. Гошів);
- Манявську чудотворну ікону Божої Матері (с. Манява);
- Свято-Михайлівську ікону Божої Матері (с. Підмихайля);
- Чудотворну ікону Божої Матері «Ласкава» (м. Івано-Франківськ);
- Крилоська чудотворна ікона Божої Матері (с. Крилос);
- Бережанська чудотворна ікона Божої Матері (с. Бережани);
- Борусівська чудотворна ікона Божої Матері (с. Борусів)
- Буцнівська чудотворна ікона Божої Матері (с. Буцнів);
- Городецька чудотворна ікона Божої Матері (с. Городок);
- Далешівська чудотворна ікона Божої Матері (с. Далешеве);
- Лучинська чудотворна ікона Божої Матері (с. Лучинці).

Цілющі джерела:

- Джерело святого Іоана Хрестителя (с. Підмихайля);
- «Блаженний камінь» (с. Манява);
- Свято-Духівська криниця у с. Грабовці Богородчанського району;
- с. Погоня (Тисменицький район Івано-Франківської обл.) відоме цілюще джерело і монастир Успіння Матері Божої;
- Духова криниця (криниця Іоанна Предтечі) і каплиця – одне із священних для галичан місць, що знаходиться в урочищі Вишнівець, на межі сіл Єзупіль та Сілець Тисменицького району.

У найбільш загальному розумінні, релігія трактується як одна з форм суспільної свідомості, форма духовно-практичного освоєння світу, що поєднує людей на певній основі. Вона охоплює ідеї, погляди, уявлення про Бога і Вищі сили; емоції людини; культові дії (богослужіння, молитви, обряди, свята); спосіб життя (побутові традиції, стереотипи мислення, поведінки, пости); організації, що об'єднують віруючих; культові споруди; інфраструктурні елементи, що забезпечують релігійне життя.

Більшість церковних історико-культурних пам'яток Прикарпаття тісно пов'язані з історичним минулим краю і мають багатовікову історію. Вони втілюють майже всі відомі архітектурні стилі: бароко, готику, ренесанс, класицизм XIX ст.

Відродження звичаїв і традицій, елементів національної культури тісно пов'язане з духовно-релігійним суверенітетом. Відвідувати релігійні об'єкти можна як з паломницькою метою, так і з цікавості. Сьогодні більшість відвідувачів-туристів цікавляться святинями, їх архітектурою, намагаються більше дізнатися про діяльність церкви. Збільшення кількості туристів призведе до розширення релігійної туристичної інфраструктури – церковних готелів та їдалень, облаштованих місць для наметових містечок, виставкових залів ікон, церковних лавок.

Отже, можемо зробити такі висновки:

– в черговий раз підтверджено, що подальший розвиток релігійного туризму в області гальмується недосконалістю нормативно-правової бази, відсутністю системи регулювання релігійного туризму;

– регулювання розвитку релігійного туризму пропонується розглядати як сукупність форм і методів органів місцевого управління на діяльність суб'єктів господарювання з метою реалізації соціально-економічних пріоритетів та забезпечення нормальних умов функціонування ринкового механізму;

– розвиток релігійного туризму дасть можливість розширити зацікавленість туристів сакральними об'єктами Івано-Франківщини.

- ¹ Федорченко В. К. Історія туризму в Україні / В. К. Федорченко, Т. А. Дьорова. – К.: Вища школа, 2002.
- ² Дуткіна О. П. Релігійне паломництво як перспективний вид туризму // Туристичні ресурси України. Туристичний щорічник. К.: ІТФПУ, 1996. – С. 112–116.
- ³ Ковальчук А. С. Релігійний туризм в Україні: проблеми і перспективи розвитку // Україна та глобальні процеси: географічний вимір: Зб. наук. праць: у 3 т. – К.: Луцьк: Вежа, 2000. – Т. 1. – С. 365–367.
- ⁴ Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. Чернівці: Книги – ХХІ, 2003.
- ⁵ Биржаков М. Б. Введення туризм. – Спб.: Изд. дом Герда, 2003.
- ⁶ Дуткіна О. П. Релігійне паломництво... – С. 112–116.
- ⁷ Ковальчук А. С. Релігійний туризм в Україні: проблеми і перспективи розвитку... – С. 365–367.
- ⁸ Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності...
- ⁹ Биржаков М. Б. Введення туризм.
- ¹⁰ Мальська М. П. Міжнародний туризм і сфера послуг: Підручник. К.: Знання, 2008.
- ¹¹ Мініч І. М. Навчально-методичний посібник вивчення дисципліни «Технологія (туристської) галузі» для студентів вищих навчальних закладів економічних спеціальностей. – К.: КУТЕП, 2006.
- ¹² Божук Т. Релігійний туризм: становлення і функціонування // Географія і туризм: європейський досвід: Мат. III міжнар. конф. Львів Брюховичі, 9–11 жовтня 2009 р. – Львів, 2009. – С. 27–30.
- ¹³ Кузисин А. В. Геопросторові особливості видового складу релігійного туризму в

- Тернопільській області // Вісник наук. досліджень. Сер. туризм, 2006.– Вип. 1. – С. 52–56.
- ¹⁴ Прикарпаття: спадщина віків: Історико-культурологічне видання / [За ред. М. В. Кугутяка]. – Львів: Манускрипт, 2006. – С. 164–186.
- ¹⁵ Сапелкіна З. П. Релігійний туризм : Навчальний посібник. – К.: Альтерпрес, 2009. – С. 91–92.
- ¹⁶ Там само.
- ¹⁷ Шикеринець В. В. Деякі аспекти розвитку етнотуризму в Україні (на місцевому рівні) // Розвиток етнотуризму: проблеми та перспективи: Зб. мат. Всеукр. н.-п. конф. мол. вчених (Львів, 2–3 березня 2011 р.) / МОНМС України, Львівський інститут економіки і туризму. – Львів: ЛІЕТ, 2001. – С. 23.